

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Zakaj generala Maistra ni bilo v slovenskih partizanih?

(Kdo je odločal o nazivih partizanskih enot – zakaj NE?, ali obstajajo ameriški dokumenti o odnosih generala Maistra i ameriškega podpolkovnika Milsa, usoda Maistrovih sinov Hrvoja in Boruta, brez odziva na rehabilitacijo)

General Rudolf Maister
(Vir: Google, Slike)

Mnogi znanci vojaške stroke so me pogosto spraševali, zakaj v NOV Slovenije ni bilo nobene partizanske enote z imenom generala Rudolfa Maistra. Navadno sem jih napotil na besedilo dr. Bruna Hartmana, ki je v svoji monografiji **RUDOLF MAISTER – GENERAL IN**

PESNIK, Ljubljana, 1998, na podobna in slična vprašanja zapisal (str. 8) naslednje:

General Maister z ameriško komisijo
(Vir: Google, Slike)

»Največ kritike in odpora je Maister doživel pri slovenskih komunistih. France Klopčič v svoji knjigi **O PRETEKLOSTI DRUGAČE (1984)** je Maistru priznal, da je branil slovensko severno mejo, vendar je tudi zapisal, da so njegove zasluge **precenjene** in da je to precenjevanje pomagalo oblikovati **kult osebnosti**. Najhujši očitki z leve na račun Maistra so, da naj bi bil zatrl (pomagal zatreti) vojaški upor v Mariboru leta 1919; ta naj bi bil potekal v pomoč sovjetski republiki, ki so je takrat razglasili na Madžarskem. Pri tem naj bi se tudi okrvavil s krvjo dveh obsojenih upornikov. Prenapeti kritiki so Maistra imeli za izrazitega predstavnika teženj slovenskega meščanstva. Nekateri so ga razglašali kar za “belega” generala, za desničarja in hudega jugoslovanskega nacionalista. Maistrovo vlogo pri obrambi slovenskega narodnostnega ozemlja so zato poskušali čim bolj razvrednotiti. Maistrovi sobojevniki so 1966 izsilili ustanovitev Zveze borcev prostovoljcev za severno mejo. CK ZKS je leta 1977 sklical nekaj zgodovinarjev, da so znova ovrednotili Maistrovo osebnost in delo (v javnost je ta analiza prišla šele čez slabo desetletje). Zborovanje slovenskih zgodovinarjev leta 1978 (19. po vrsti) v Mariboru je zavrnilo skrajne ocene Maistrove vloge v slovenski zgodovini.«

Drugih navedb ne bom ponavljal, pa četudi so nekatere zelo tehtne in vredne razmisleka. Mislim predvsem na pokojnega prleškega akademika dr. Antona Trstenjaka, ki je v svoji knjigi **ČLOVEK, BITJE PRIHODNOSTI** omenil problem *mitizacijo* generala *Maistra*, češ da so Slovenci po kralju Matjažu in Martinu Krpanu, »... videli in hoteli videti v svojem generalu vse vojaške vrline in odlike«. Mit ne zastara, pa bo po Trstenjakovi sodbi mit o generalu Maistru živel in se utrjeval tudi v prihodnosti (str. 9).

Vsekakor pa ne morem mimo navedb dr. Maksa Šnuderla, ki je v svojem **DNEVNIKU 1941–1945**, Maribor 1994, povsem konkretno zapisal, da je kot član Vrhovnega plenuma OF, pozneje od 1943 tudi SNOO oz. SNOS in Avnoja, osebno predlagal GŠ NOV Slovenije, da bi eno od slovenskih partizanskih brigad poimenovali po generalu Maistru, vendar njegov predlog ni bil upoštevan! Čeprav so mnogi Maistrovi borci, tudi Šnuderle, sodelovali v NOB, je očitno, da so bili zapostavljeni, podobno kot tigrovci, seveda po zaslugi partijske sektaške politike. Vendar je zanimivo, da pravega vzroka za takšno ravnanje slovensko partijsko vodstvo ni nikdar povedalo, še manj pa bi to pričakovali od vosovske-oznovske strukture in nazadnje tudi od Sdv Slovenije.

No, še prej pa moram predstaviti naročilo starejšega in uglednega mariborskega zgodovinarja, odličnega poznavalca generala Maistra, naj se osebno lotim proučevanja odnosov generala Maistra in podpolkovnika Milsa, vodje ameriške vojaške misije, ki je prišel 1919 na Štajersko. Namreč, šlo naj bi za bahato obnašanje ameriškega častnika, ki je menda ni upošteval Maistrovega mnenja, pa tudi sicer njuni odnosi niso do kraja raziskani. Sogovornik se je strinjal, da bi ameriški arhivi razkrili marsikatero zanimivo vprašanje.

Sogovornik me je tudi opozoril, da morajo mlajši vojaški raziskovalci zgodovine vztrajati, da avstrijske oblasti končno odprejo za javnost arhiv o koroškem plebiscitu.

Drugih resnejših ugovorov in pomislekov v zgodovinski stroki ali spominski literaturi nisem našel. Pravi odgovor o usodi generala Maistra in njegovih sinov sem našel v arhivih nekdanje Službe državne varnosti (Sdv) Slovenije.

Hrvoje Maister, polkovnik JViD – britanski, četniški in ameriški obveščevalec

Gre za usodo Maistrovega starejšega sina Hrvoja, ki je med vojno 1941–1944 aktivno deloval za britansko in kasneje za ameriško obveščevalno službo, najprej kot pripadnik Vauhnik-Aničeve mreže Bbz in nekakšne specialne obveščevalne skupine četniškega vojvode Jevđelića v Italiji, da bi nazadnje prevzel položaj analitika in celo zadnjega šefa ameriško-četniškega obveščevalnega centra v Salzburgu (1945–1952), ki je aktivno deloval proti SFRJ. Nazadnje si je Hrvoje Maister prislužil čin polkovnika Jugoslovanske vojske izven domovine, pa sem ga kot takega tudi predstavil v svoji knjigi **PLAVA GARDA, POVELJNIKOVO ZAUPNO POROČILO**, Maribor 2006, in zanj javno predlagal rehabilitacijo, podobno kot je to bilo storjeno za tigrovce, padalce in druge obveščevalce, ki so delovali za račun zahodnih zavezniških sil v toku 2. svetovne vojne, vendar brez odziva!

Partizanski Vos je seveda že kmalu 1942 odkril delovanje četniške in britanske obveščevalne službe proti NOG v Sloveniji, po vojni pa je Ozna kar kmalu vrnila svojega sodelavca v ameriško-četniški obveščevalni center v Salzburgu, in odkrila tudi Hrvoja Maistra, četudi je bil zares mojstrsko prikrit. Ena od križarskih enot si je 1944/45 celo nadela ime »Maistrova brigada«, kar je dokončno izkompromitiralo Maistrovo ime in njegovo podobo v slovenskem zgodovinskem spominu. Javno se o tem sicer ni (smelo) govorilo, vsi glavni republiško-partijski voditelji pa so si na vse načine prizadevali, da bi ime in spomenike generala Rudolfa Maistra odstranili z javnih mest. To se je dogajalo predvsem v Mariboru in na Štajerskem.

Resnico so, torej, skrivali preživeli četniški pripadniki, arhivi Sdv Slovenije in seveda tuji, predvsem britanski arhivi.

Za pravi (in prvi) šok je posthumno poskrbel priznani akademik dr. Aleksander Bajt, ki je v svojem izrednem dokumentiranem delu z naslovom **BERMANOV DOSJE**, Ljubljana 1999, priznal, da je bil med drugo svetovno vojno dejansko načelnik protiobveščevalne službe Jugoslovanske vojske v domovini (Sloveniji) oz. slovenskih četnikov, tudi Plave garde (v Italiji).

Drugi (in še večji) šok je Slovenija doživela, ko je dr. Jerca Vodusek - Starič v svoji knjigi **SLOVENSKI ŠPIJONI IN SOE 1938–1942**, Ljubljana 2002, str. 385, razkrila, da je bil znameniti slovenski olimpijonec Leon Štukelj (Štrukelj) tudi znani »špijon« britanskega IS oz. sodelavec SOE.

Naslednje presenečenje je razkril Dušan S. Lajovic, ko je v svoji knjigi **MED SVOBODO IN RDEČO ZVEZDO**, Ljubljana 2003, poleg očitnih lustracijskih namenov (udba.net), na str. 75, razkril vesoljni Sloveniji naslednje: *»V štabu obveščevalnega centra, ki ga je vodil major Andrej Glušič, je delal tudi Hrvoje Maister, sin znamenitega slovenskega generala in borca za severno mejo Rudolfa Maistra, ki je obvladoval številne svetovne jezike«.*

Čeprav Varnostna služba JLA oz. 9. armade ni nikoli operativno spremljala primer generala Maistra in njegovih dveh sinov, smo nekatere podrobnosti vendarle vedeli. Iz podobnih primerov sem bil prepričan, da je Ozna, pozneje pa tudi Sdv Slovenije, vsekakor operativno spremljala usodo Maistrovih sinov.

O tem sem se prepričal sredi leta 1969 po premestitvi iz Pulja v Ljubljano, v posebno protiobveščevalno skupino varnostnega oddelka 9. armade. Že kmalu po prihodu na novo dolžnost, kjer sem med drugim »pokrival« sektor slovenske vojaške emigracije (domobrancev, četnikov), sem izvedel šokantno novico. Šlo naj bi za nepreverjen podatek tajnega sodelavca ene od sorodnih varnostnih služb, da je »domobranskega majorja Hrvoja Maistra srečal maja 1945

v Trziču pri umiku na Koroško, ki je zatem ostal v tujini«. Drugače, o generalu Rudolfu Maistru sem takrat vedel samo tisto, kar so trdili »uradni« partijski zgodovinarji, namreč, da je, poleg nespornih zaslug za severno mejo, kriv tudi za streljanje na stavkajoče delavce v Mariboru, torej, da je bil »sovražnik proletariata«. Slišal sem tudi razlago bivših partizanskih poveljnikov, da prav zaradi tega nobena partizanska enota ni nosila njegovega imena. Ko pa sem okrog leta 1970 izvedel še za podatek o domobranskem majorju, mi je bilo tudi bolj jasno, zakaj sovražni odnos do generala Maistra nasploh.

Ko sem začel urejevati knjigo *PLAVA GARDA, POVELJNIKOVO ZAUPNO POROČILO*, Maribor in Beograd 2006, kakor tudi članek za Nedeljski dnevnik z naslovom **GENERAL RUDOLF MAISTER IN NJEGOVA SINOVA**, Ljubljana istega leta, sem o Maistrovih sinovih na internetu zvedel samo naslednje: »Poročnik avstro-ogrske armade Rudolf Maister se je leta 1905 poročil z Marico Stergerjevo iz Logatca. V zakonu sta se jima rodila dva sinova, Hrvoj (1905) in Borut (1908). Sin Hrvoj je obiskoval klasično gimnazijo v Mariboru, pozneje pa je končal ekonomsko fakulteto na Dunaju. Sin Borut pa je končal realko v Mariboru in postal gradbeni inženir.« In to je bilo vse (dva podatka pa tudi napačna).

Seveda se s tem nisem zadovoljil, pa sem navezal pisne stike z gospodom Borutom Maistrom, nečakom generala Rudolfa Maistra. Ob predstavitvi svoje knjige **SLOVENSKA VOJAŠKA INTELIGENCA** 27. maja 2005 v Mariboru, sem ga povabil kot častnega gosta. Prišel je z veseljem, pa še svojo spoštovano mamo, gospo Sonjo Maister, je pripeljal s seboj. Tako smo se spoznali, izmenjali nekaj važnih podatkov, poslal pa mi je za objavo tudi tri fotografije: družinski portret stotnika Maistra in dve fotografiji njegovih sinov, Hrvoja in Boruta. Objavljam dve.

**Družinski portret, 1916: soproga Marija, sin Hrvoj, sin Borut
in stotnik R. Maister**

(Iz zasebnega fotoalbuma Maistrovih, Maribor)

V teh neposrednih stikih sem tako izvedel za doslej neznano in tudi zamolčano, vendar resnično zgodbo o Maistrovih sinovih. Zgodba pa je nenavadna tudi zaradi tega, ker je bila tudi za Maistrove resnično presenečenje! Povedal jo bom v časovnem zaporedju, kakor se je pač dogajala ...

V zborniku **BOJEVNIKI ZA MIR**, Ljubljana 1984), sem zasledil podatek, da je bivši četniški podpolkovnik Andrej Glušič po osvoboditvi vodil obveščevalni center v Salzburgu in bil nazadnje poveljnik Matjaževe vojske, ki je imela v svoji sestavi tudi slovenskogoriško križarsko »**brigado generala Maistra**«, pa sem se spomnil, da smo kot otroci takoj po osvoboditvi opazovali, kako so miličniki in knojevci hajkali te iste križarje po prleških goricah in gozdovih.

Ko sem po letu 1998 začel zbirati podatke za svojo knjigo *SLOVENSKA VOJAŠKA INTELIGENCA*, sem temeljiteje prebral tudi odlično monografijo dr. Bruna Hartmana z naslovom **RUDOLF**

MAISTER – GENERAL IN PESNIK, ki je izšla prav tisto leto. Takrat se mi je porodila tudi zamisel, da bi bilo potrebno raziskati, kakšna je bila usoda sinov prvega slovenska generala. Pobaral sem znanega domobranca Vinka L. – obveščevalca, ki mi je potrdil podatek o domobranskem majorju, vendar je tudi dodal, da je Hrvoj pozneje vendarle prešel na četniško stran. Zdelo se mi je, da si ga skušajo eni in drugi nekako prisvojiti ...

Potem sem leta 1999 prebiral zajeten *Bermanov dosje* pokojnega akademika Aleksandra Bajta, ki je na strani 995–996 tudi prvi javno zapisal nekaj konkretnih podatkov o Hrvoju, sinu generala Maistra. Pravi, da ga je srečal decembra 1943 v Rimu, v varovani sobi neke knjižnice, vendar naj ne bi vedel, kaj je takrat Hrvoj delal v Rimu. To je sicer malo verjetno, saj je bil takrat dr. Bajt že protiobveščevalni častnik u štabu četniškega podpolkovnika Karla Novaka, predstavnika generala Draža Mihailovića v Italiji za sodelovanje z zahodnimi zavezniki. Dr. Bajt je previdno zapisal, da je šele pozneje zvedel iz britanskih arhivov WO PRO, da je bil **Hrvoj Maister pripadnik »Jevđevičeve specialne skupine«**. To je z drugimi besedami pomenilo, da je bil pripadnik obveščevalne skupine četniškega vojvode Dobroslava Jevđevića, ki je zbirala podatke za zavezniško poveljstvo v Sredozemlju. Seveda pa pokojni dr. Bajt verjetno ni pogledal dokumentov v ARS, kjer se nahaja tudi izjava gestapovca Pavla Duscha, da je bil četniški vojvoda Dobroslav Jevđević že znani agent britanske in nemške obveščevalne službe, zato se ga je na koncu odrekel tudi general Draža Mihailović.

Dr. Jerca Vodušek - Starič je v že omenjeni knjigi razkrila tudi del podatkov o Vauhnikovi obveščevalni mreži Bbc v Italiji, v kateri so sodelovali Milan Košič, Ivo Gregorc, Ivo Bole, Zoran Mušič in drugi, katere so Nemci odkrili in poslali v Buchenwald in Dachau.

Sledilo je odkritje Lajovica, da je Hrvoj Maister do leta 1947 deloval kot analitik v četniško-ameriškem obveščevalnem centru v Salzburgu.

Sredi februarja 2004 sem brskal po internetu in presenečen naletel na intervju Igorja Kršinarja, novinarja Mag-a, z gospodom Ivo

Gregorcem iz Švice, ki je nedavno tega preminil v Švici.. Beseda je bila predvsem o našem znamenitem in zdaj že pokojnem slikarju Zoranu Mušiču, ki je javno sodeloval pri nujenju pomoči Slovincem, ki so se vračali iz italijanskih taborišč, ilegalno pa je skrival radijsko postajo, preko katere so pripadniki obveščevalne skupine Josipa Golca - Joja iz Trsta, sicer pomočnika znanega obveščevalca in četniškega brigadnega generala (polkovnik in vojaški ataše) Vladimirja Vauhnik, pošiljali zahodnim zaveznikom dragocene podatke iz severne Italije in Slovenije. In v tej skupini je gospod Gregorc naštel, poleg ostalih, tudi Hrvoja Maistra, sina generala Maistra. Zastavil sem si logično vprašanje, ali je Hrvoj Maister sodeloval tudi v znani britanski obveščevalni skupini Bbc, ki sta jo vodila polkovnik Vladimir Vauhnik in major Ante Anić? Kasneje sem izvedel, da sta menda bila tako Vauhnik kot tudi Anić, sovjetska in tudi jugoslovanska (partizanska) agenta!

Po nasvetu dr. Bruna Hartmana, sem se za podrobnejše informacije neposredno obrnil na gospoda Boruta Maistra v Mariboru, generalovega nečaka. Kmalu sem dobil prijazni pisni odgovor, da stric Hrvoje sigurno ni bil domobranski niti četniški častnik, ker so ga že leta 1941 Italijani konfinirali v Bolzano, leta 1944 pa so ga Nemci zaprli in poslali v znano koncentracijsko taborišče Buchenwald. Zaprli so tudi očeta, Boruta, ki je bil takrat slučajno na obisku pri bratu Hrvoju in ga poslali na delo v Linz. Po osvoboditvi je stric Hrvoj odšel na zdravljenje v Pariz. Po letu 1965 se je vrnil v Maribor in si uredil stanovanje. Umrl je v Parizu leta 1982, vendar je pokopan v Mariboru, poleg svojega očeta, generala Maistra, in matere. O svojem morebitnem obveščevalnem delovanju med in po vojni ni nikdar govoril, zato so vse javne navedbe dr. Bajta, Lajovica in drugih za **celo rodbino veliko presenečenje!** Maistrovi so prepričani, da je bil stric Hrvoj sicer idejni nasprotnik komunizma, vendar velik domoljub in proti svoji domovini ni sovražno deloval, saj je tukaj živel njegov brat Borut z družino. O njegovem delu in življenju med vojno v Italiji in pozneje, ko je po Buchenwaldu ostal v Franciji, ne vedo ničesar, ker jim Hrvoj o tem ni pripovedoval, vendarle pa bi bili njegovi potomci ponosni, če je tudi obveščevalno deloval za zahodne zaveznike. Končno, so ga Nemci po vsej verjetnosti zaradi tega tudi

zaprli. Zaradi maščevanja pa so zaprli kar oba Maistrova sinova, saj so dobro vedeli, kaj je simboliziral general Rudolf Maister!

Obenem sem zvedel za pravilne biografske podatke obeh Maistrovih sinov, ki jih velja obelodaniti, da bi popravili dosedanje napake, obenem pa se tudi prepričali, da sta oba dejansko nadaljevala očetovo poslanstvo, seveda v spremenjenih okoliščinah.

Hrvoj Maister je bil rojen 2. 12. 1905 v Ljubljani kot prvi otrok zakonca Marije in Rudolfa Maistra. Po preselitvi družine v Maribor, je tu končal klasično gimnazijo, pozneje pa še ekonomijo na Dunaju in pravo v Zagrebu. Po končanem študiju se je zaposlil v Ljubljani v državni službi (v banski upravi).

Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo aprila 1941 je bil kot rezervni častnik mobiliziran v Limbušu pri Mariboru in ob kapitulaciji Jugoslavije se je, sluteč, da mu Nemci strežejo po življenju, umaknil v Ljubljano. Italijani so ga takoj zaprli in konfinirali v Bolzano v Italijo. Po kapitulaciji Italije 1943 je nekaj časa živel v Rimu in Benetkah. V Trstu so ga Nemci jeseni 1944 skupaj z bratom Borutom zaprli, od tam pa odpeljali v Buchenwald, kjer je dočakal konec vojne. Zaradi zdravljenja je odšel v Francijo, kjer je do smrti preživel večino svojega življenja. Bil je urednik slovenskih oddaj pariškega radia. Dobil je tudi francosko državljanstvo. Poročen je bil le kratek čas, otrok ni imel.

V Jugoslavijo je prvič prišel 1967. Okoli leta 1970 si je v svojem stanovanju v Mariboru, Maistrova 17, ki mu ga niso nacionalizirali, uredil domovanje in od takrat je izmenoma živel v Mariboru in Parizu.

Po dolgi bolezni je 17. 7. 1982 umrl v Parizu, pokopan pa je v Mariboru ob svojem očetu in materi. Glede na to, da je takratna oblast cenila njegovo domoljubje, je bil tudi kot francoski državljani pokopan z vsemi častmi, vključno s slovensko zastavo nad odprtim grobom.

Hrvoj je bil zelo izobražen in inteligenten človek. Skoraj ni bilo področja, katerega se ni študijsko lotil. Le tehnika mu je bila tuja.

Predvsem se je ukvarjal z zgodovino, geografijo in medicino, konjiček pa mu je bila radiestezija. Tekoče je govoril 12 jezikov.

Znano je, da je Hrvoj že med službovanjem v Ljubljani proučeval tudi socialne probleme slovenske vasi in da je skupaj s socialdemokratom Filipom Uratnikom napisal monografijo **SOCIALNI PROBLEMI SLOVENSKE VASI**, Ljubljana 1938, sam pa je istega leta izdal še monografijo z naslovom **ZAPOSILITEV KMETIJSKEGA PREBIVALSTVA** (www.cobiss.si).

Bil je velik domoljub. Ni bil sicer simpatizer komunizma, zato si je izbral Francijo za svojo drugo domovino. Sprejel je tudi francosko državljanstvo. Bivanje v Franciji ga ni odvrnilo od zanimanja za življenje in usodo Slovencev doma in po svetu. Še preden je začel prihajati v domovino, torej do 1967, je obiskoval vodilne predstavnike koroških Slovencev in izmenjeval mnenja o njihovi usodi v Avstriji. Veliko let je delal tudi na pariškem radiu, bil je mentor in napovedovalec oddaj za Slovence. Pri tem je nesebično pomagal svoji nečakinji Bojani, ki že 40 let dela na pariškem radiu. Čeprav sta se veliko družila, pa tudi njej ni nikoli pripovedoval, kaj vse je počel med okupacijo in po prihodu iz nemškega taborišča.

Borut Maister je bil rojen 12. 6. 1908 v Ljubljani kot drugi sin. Tudi Borut je končal klasično (ne pa realno) gimnazijo v Mariboru, v Ljubljani pa študij gradbeništva. Po končanem študiju se je kot gradbeni inženir zaposlil v mariborski Mestni upravi.

Marca 1940 se je poročil s Sonjo Zalokar. Rodili so se jima trije otroci. Med vojno sta se rodila hči Bojana, ki živi v Franciji, in starejši sin Stojan, ki živi v Ljubljani. Najmlajši, Borut, se je rodil po vojni in živi v Mariboru.

Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo je bil mobiliziran v inženirski polk, ki je imel mobilizacijsko mesto na Ptuju. V bojnem spopadu pri Podlehniku bil ranjen v nogo, zato so ga evakuirali v zaledje. Zdravil se je v Krapini in Zagrebu. V začetku maja 1941, ko so ustaši ustanovili NDH, se je komaj umaknil v Ljubljano, potem pa na Unec

pri Rakeku. Tu je bival in kmetoval do jeseni 1944, v hiši kjer je umrl njegov oče, general Maister.

Jeseni 1944 je obiskal brata Hrvoja v Trstu, kjer so ju Nemci aretirali in zaprli. Ker za Boruta gestapovci niso imeli nobenega obremenilnega materiala, so ga poslali v delovno taborišče pri Linzu. Tudi tako so se maščevali sinu generala Maistra. V domovino se je vrnil šele avgusta 1945, ker je v Avstriji sodeloval v komisiji za deportirance.

Po vrnitvi v Maribor se je zaposlil v mariborski enoti Gradbene direkcije Slovenije, pozneje Gradis, kjer je kmalu postal vodilni inženir. V petdesetih letih je bil postavljen za glavnega inženirja pri gradnji Tovarne glinice in aluminija v Kidričevem, bivšem Strnišču, kjer je na razne načine pomagal mnogim kaznjencem. Bil je tudi član KP Slovenije.

Nato je postal t. i. šef inženir mariborskega Gradisa, v času tozdiranja pa direktor tozda. Na tem delovnem mestu je ostal do svoje upokojitve 1978. leta. Bil je tudi izredni profesor na Visoki tehnični šoli v Mariboru za predmet gradbene konstrukcije. Umrl je januarja 1984 v Mariboru, le dve leti za bratom Hrvojem. Oba sta pokopana v družinski grobnici, ob materi in očetu, generalu Maistru.

Tudi Borut je bil izobražen in inteligenčen človek, vendar se zaradi pomembnega delovnega mesta in skrbi za družino, ni utegnil bolj študijsko posvečati raznim problemom.

Pri obeh se je poznala vojaška vzgoja, saj sta spoštovala predvsem red in disciplino. Oba sta cenila delavnost, točnost in poštenost. Hrvoj je bil zaradi življenja v tujini bolj nezaupljiv in vase zaprt, medtem ko je bil Borut nežen in skrben družinski oče.

Brata Hrvoj in Borut po končanem študiju, 1932
(Iz zasebnega fotoalbuma Maistrovih, Maribor)

Ker je bilo očitno, da Maistrovi niso vedeli za vse podrobnosti iz življenja in dela Hrvoja, sem se zato odločil poiskati še žive priče in arhivske dokumente.

Uspel sem vzpostaviti telefonski stik z gospodom Ivom Gregorcem iz Švice, kmalu zatem pa sva se avgusta 2004 tudi srečala v Ljubljani, v hotelu Slon. Najprej mi je zatrdil, da sinova generala Maistra nista bila niti domobranca niti četnika; oba sta slutila nemško nevarnost, zato sta se umaknila v Italijo; osebno je bolje poznal Hrvoja, predvsem kot izrednega intelektualca, vendar ni bil pripadnik Vauhnikove obveščevalne mreže. To je povedal tudi novinarju Maga. V neposrednem razgovoru pa mi je povedal še naslednje podrobnosti:

- Osebno bi se rad srečal s sinom Boruta Maistra, čigar oče mu je po vojni pomagal preživeti taborišče Ozne v Strnišču (zdaj Kidričevo). Namreč, leta 1944 sta se spoznala v gestapovskem zaporu v Trstu, pozneje pa je usoda hotela, da sta se še enkrat srečala v prav nenavadnih vlogah.

- Borut Maister je bil aprila 1941 mobiliziran kot navaden vojaški obveznik, medtem ko je bil starejši Hrvoj že rezervni častnik vojske Kraljevine Jugoslavije, poveljnik čete, stotnik ali major. Pripovedoval je, da so po mobilizaciji v njegovi četi odkrili nemškega vohuna, ki ga je vojaško sodišče obsodilo na smrt, kazen pa je bila takoj izvršena. Po kapitulaciji vojske Kraljevine Jugoslavije se je moral Hrvoj umakniti v Ljubljano, kjer pa so ga Italijani, verjetno po nemški zahtevi, konfinirali in poslali v Benetke;

- Res je, da so vsi skupaj pomagali Vauhnikovi obveščevalni skupini v Trstu in Benetkah, posebno novinarju Josipu Golcu - Joju, ki je bil Mariborčan. Zato so jih tudi skupaj zaprli, povsem slučajno pa še Boruta Maistra, ki je tedaj v Benetkah obiskal brata Hrvoja. Boruta so poslali v delovno taborišče v Linzu, medtem ko je bil Hrvoj, poleg suma sodelovanja z Golcem, imel naj bi na vesti tudi tistega vojaka – nemškega vohuna, pa čeprav tega ni priznal! Poslali so ga v Buchenwald. Vsi skupaj so bili mladi in neizkušeni, vendar se niso zavedali, da so bili dejansko pripadniki neke organizirane obveščevalne organizacije. Golc jim je dajal razne konkretne naloge, ki so jih izvrševali samo zato, da bi škodovali Nemcem in pomagali zaveznikom. Opravljali so tudi nevarno nalogo, ko so k slikarju Zoranu Mušiču v Benetke prinesli ilegalno radijsko postajo, saj so bili prepričani, da je Nemci v njegovem slikarskem ateljeju ne bodo iskali. Seveda pa takrat niso vedeli, kaj so to radiogoniometri, še manj pa so mogli verjeti, da bi jih lahko izdali njihovi glavni šefi, ki so se varno umaknili v Švico (Vauhnik in Anić). Osebnost poznali in spoštovali le Golca, svojega neposrednega »šefa«, ki ni izdal prav nobenega od njih, in je tudi umrl zaradi nečloveškega mučenja v gestapovskem zaporu v Trstu.

- Po osvoboditvi so preživeli sodelavci zavezniških obveščevalnih skupin samo zamenjali taborišča – iz nacističnih so prišli v oznovska! Sreča je bila, da je bil delovodja v Kidričevem prav Borut Maister, ki je Gregorcu vsak drugi dan na prikritem mestu puščal nekaj hrane! Ko pa so bili zaprti 1944 v Trstu, je sestra Gregorca odnesla Maistrovim staršem v Maribor pismo Hrvoja o njegovi in bratovi usodi, kar se je sedaj spomnila tudi Borutova mama, gospa Sonja Maister. Zahvalil sem se gospodu Gregorcu za njegovo pričevanje (spomine ne bo pisal,

mi je še zaupal) in posredoval pri izmenjavi naslovov z Maistrovimi v Mariboru.

Sredi leta 2005 sem iz Beograda dobil zanimivo ponudbo: objaviti prevod izredno dragocenega dokumenta – zaupno poročilo četniškega vojvode in generalštabnega polkovnika Karla Novaka, poveljnika slovenskih četnikov. Seveda sem ponudbo takoj sprejel, pa je tako leta 2006 najprej izšla v Sloveniji **PLAVA GARDA – POVELJNIKOVO ZAUPNO POROČILO**, zatem pa še v Beogradu knjiga z naslovom **SLOVENAČKI ČETNICI**.

Oktober 2005 sem se v Ljubljani srečal s četniškim kapetanom Urošem Šušteričem, avtorjem knjige **OD LJUBLJANE DO RAVNE GORE**. Urošev oče je bil prijatelj polkovnika Draža Mihailovića, ko je bil le-ta še poveljnik polka v Celju. Ko je bila leta 1941 družina Šušterič iz Žalca izgnana v Srbijo, so se oče, sin Uroš in nečak oz. bratranec Bojan, aktivni poročnik vojske Kraljevine Jugoslavije, pridružili četnikom Draže Mihailovića. Sredi leta 1944 je Uroš prišel v nemško ujetništvo, vendar je uspel zbežati. Po osvoboditvi ga je dosegla dolga roka Ozne. Bil je zaprt v centralnih zaporih Ozne na Miklošičevi 9, obsojen pa na 2 leti zavora in odvzem državljskih pravic. Po prestani kazni se je zaposlil v podjetju Gradis – Ivan Maček Matija in bil 1948 uradno premeščen v Strnišče. Vodja gradbišča bodoče tovarne glinice in aluminija je bil takrat Borut Maister, dipl. gradbeni inženir, sin generala Maistra.

Ravnogorska četniška organizacija je menda nadaljevalo svoje ilegalno delovanje. Ozna ni vedela, da je mladi Uroš Šušterič tudi kapetan še vedno delujoče četniške organizacije. Iz Salzburga, kjer je bil do leta 1952 sedež ameriškega emigrantskega obveščevalnega centra, pa tudi Matjaževe vojske, so za Boruta Maistra prihajala pisma od brata Hrvoja. Zaradi tega je mladi Šušterič užival določeno zaupanje vodje gradbišča, tako da sta leta 1951 družini Maister in Šušterič skupaj letovali v Ankaranu, v Gradisovem obmorskem letovišču, kjer je nastal fotografski posnetek obeh družin. Šele pred kratkim so Maistrovi prvič videli ta posnetek v fotoalbumu Uroša Šušteriča in se tudi prepoznali!

Gospod Uroš Šušterič, od lanskega leta tudi drugi slovenski četniški vojvoda »Triglavski«, mi je potrdil vse navedbe njegovega prijatelja Dušana S. Lajovica, četniškega poročnika. Še več, Hrvoj Maister je bil ne samo odličen analitik v Glušičevem obveščevalnem centru, temveč je bila po odhodu Glušiča v ZDA (kjer je postal polkovnik ameriške vojske) zadnje leto tudi sam načelnik tega centra in imel nazadnje čin podpolkovnika. Ker je po »salzburški« deklaraciji kralj Peter II. vse častnike JVvD povišal v višji čin, je torej Hrvoj Maister bil polkovnik JViD. Vedel je tudi, da je Hrvoj po letu 1952, ko je bil ukinjen navedeni obveščevalni center, odšel v Pariz, kjer je bil urednik slovenskega radia. Zaradi izkušenj iz Italije je povsem gotovo, da je bil Hrvoj Maister med delovanjem v Salzburgu izredno previden in je dosledno deloval pod skrivnim imenom. Kdaj bodo Američani odprli uradne dokumente o delovanju ObC v Salzburgu, je seveda veliko vprašanje.

V začetku decembra 2005 sem končno obiskal dislocirani oddelek AS. Poleg ostalega sem zaprosil za osebno mapo Hrvoja Maistra o njegovem delovanju v Italiji (kot člana Jevđevičeve četniške skupine) in pripadnika ameriško-emigranškega ObC v Salzburgu.

Zvedel sem, da Hrvoj Maister v arhivu nima dosjeja, kar pomeni, da ni bil pod operativno obdelavo Ozne oziroma Sdv. Imajo samo rekonstrukcijo o dejavnosti slovenskega Rdečega križa v Italiji, kjer je omenjen tudi Hrvoj Maister. Imajo tudi dokumentacijo o ObC v Salzburgu, kjer pa Hrvoj Maister ni bil identificiran. Dokumentov o repatriaciji od 1962–1967 nimajo, ker se je knjiga vodila na veleposlaništvu v Parizu, sedaj pa se nahaja v nekem beograjskem arhivu.

Moral sem se zadovoljiti s pojasnili. Najprej sem podrobno pregledal rekonstrukcijo Udbe – Sdv Slovenije o delovanju slovenskega RK v Italiji. Rekonstrukcija je narejena na osnovi izjav aktivistov RK, predvsem tajnika Draga Zupančiča in drugih, ki so bili leta 1950 zaprti v centralnem zaporu Udbe. Ne preseneča dejstvo, da je rekonstrukcija

bazirana na osnovi začetnih izjav dveh gestapovcev – Paula Duscha in prevajalca Müllerja, ki sta že prej, okrog 1945–1946, organom Ozne obširno pripovedovala, kako so Nemci preko svojih sodelavcev že od samega začetka spremljali delovanje mreže aktivistov slovenskega RK, ki so pod vidom repatriacije beguncev, taboriščnikov in drugih, ilegalno delovali po nalogah britanske obveščevalne službe. Navedla sta tudi imena nekaj oseb, ki so kasneje potrdili njuno pripoved.

Tako je Drago Zupančič izjavil, da je maja 1944 srečal Hrvoja Maistra v Rimu v hotelu Rex, Mlekuž pa je navedel, da so Maistra postavili v Veroni za zastopnika slovenskega RK, ki je, poleg ostalega, moral kontaktirati s predstavnikom mednarodnega RK, nekim dr. Zweiflom. Na situacijski karti vseh sodelavcev sta dr. Zweifl in Hrvoj Maister zares edina predstavljena v Veroni, kjer je imel dr. Zweifl štiri povezave, medtem ko je Hrvoj Maister imel samo zvezo s Švico. Na pisni izjavi Kumelj Marka iz leta 1949, ki je navajal tudi dejavnost Hrvoja Maistra, je neki operativec Udbe napisal z roko: »Hrvoje Maister: 18. 4. 1962.« Glede na podobne opombe tudi za druge osebe, je vsekakor šlo za preverko! Kako so potekale te preverke je več ali manj znano. Občutili so jih tudi Maistrovi, saj so pisma strica Hrvoja bila nekam »čudno« zalepljena. Posebno zanimivih zapiskov (in preverk!) pa v dosjeju ni najti, kar pomeni, da je bil dodobra prečiščen!

Ko se je obveščevalna dejavnost razširila in je niso mogli več kontrolirati, so gestapovci zaprli vse sumljive osebe v Ljubljani (majorja Glušiča in njegove sodelavce) in v Italiji (novinarja Josipa Golca - Joja in njegove sodelavce) in jih potem poslali v koncentracijska taborišča Dachau in Buchenwald. Nekateri so se po osvoboditvi vrnil domov (Gregorc), večina pa je ostala v tujini (Glušič, Mušič, Maister, Bole in drugi).

Osredotočil sem svojo pozornost na dosje ObC v Sazburgu, ki ga je vodil podpolkovnik Andrej Glušič s skrivnim imenom »ing. Janković«. Seveda sem prvenstveno iskal Hrvoja Maistra oziroma sledi o njegovem prikritem bivanju in delovanju. Bil sem prepričan, da se je zaradi italijanskih izkušenj tokrat zelo spretno prikril.

Ozna oziroma Sdv je imela v tem ObC zelo dobrega sodelavca, ki je celo spadal v ožji štab majorja Glušiča. Poleg ostalega navaja zanimivo podrobnost, da je januarja 1946 major Glušič dobil nekaj identifikacijskih kartic za gibanje po ameriški okupacijski coni. Te kartice je najprej dal članom ožjega štaba: Guberiniću, Maksimoviću, Penca Marku (sorodniku in pribočniku), Grum Francu (prej domobrancu), Slauc Ferdu in četniškem kapetanu Đogasu (tudi Džokas), za sebe pa je zadržal tri kartice (izkaznice).

Omenjeni sodelavec je za vse navedene osebe ob raznih priložnostih podrobno poročal, zato sem lahko ugotovil, da bi se samo izza četniškega kapetana »Đogasa«, ki je dobro govoril nemško in je pogosto potoval na Koroško, lahko skrival Hrvoj Maister!

Pravi odgovor se seveda nahaja v kakšnem drugem dosjeju v Beogradu, vsekakor pa v arhivih ameriške obveščevalne službe, ki je ObC v Salzburgu razpustila leta 1952, dokumente pa shranila!

Maistrovi iz Maribora so prepričani, da je bil Hrvoj velik domoljub. Podatkov o njegovem življenju in delovanju v tujini ne poznajo. Če pa je bil zavezniški obveščevalec in celo polkovnik Jugoslovanske vojske izven domovine, bi bili celo ponosni, da se v tem smislu objavijo tudi podatki v knjigi *PLAVA GARDA – POVELJNIKOVO ZAUPNO POROČILO*. Resnice pač ne moremo (večno) skrivati! To sem tudi storil.